

Ντύσιμο και οπλισμός την εποχή της Επανάστασης του 1821

Το ντύσιμο από τα χρόνια **1600-1829** είναι ένα σπουδαίο θέμα για έρευνα, γιατί το θέαμα που παρουσιάζει η υπόδουλη Ελλάδα δεν απαντάται σε καμία άλλη σχεδόν χώρα του κόσμου. Δηλαδή δεν υπάρχουν **μικροπαραλλαγές** από περιοχή σε περιοχή, αλλά **ολότελα** αλλιώτικο ντύσιμο από ένα χωριό στο άλλο, χωριά που η απόστασή τους δεν ήταν **δυο ώρες** δρόμος.

Κεφάλι

Ας κάνουμε αρχή από το κεφάλι. Φορούσαν ένα μικρό στρογγυλό και κοφτό κόκκινο **φέσι**, που γύρω στη βάση του το τύλιγαν με **μαντηλοδεσιά**. Η μαντυλοδεσιά ήτανε τριών ειδών: μεταξωτό μαντήλι ή **κασπαστή**, το χρυσοκέντητο **πόσι**, και η άσπρη βαμβακερή πλουμιστή **σερβέτα**. Στο σημείο αυτό της φορεσιάς τους βρίσκει κανείς την τούρκικη επίδραση. Πολλοί δε φορούσαν μαντηλοδεσιά, μα σκέτο μικρό κοφτό φέσι που στην κορυφή του είχε λίγη φούντα. Τέτοιο συνήθιζε πάντα **ο Γκούρας** και **ο Κολοκοτρώνης**. Την περικεφαλαία του ο Γέρος την είχε από τότε που ήταν μαγκιόρος – ταγματάρχης – του εγγλέζικου στρατού **στα Επτάνησα το 1808** και την έβαζε στις επίσημες στιγμές της ζωής του, όπως και το θώρακά του. Άλλοι φορούσαν μεγάλο τουρλωτό κόκκινο φέσι όπως ο Καραϊσκάκης, **οι Πετμεζάδες**, κι η φούντα του ήταν μικρή και σ' αυτό και στέκονταν στην κορυφή.

Μαλλιά

Απ' τη μαντηλοδεσιά τους ή το φέσι, ξεχύνονταν ως τις πλάτες τα καλοχτενισμένα **μακριά** μαλλιά τους. Γιατί τότε δεν κόβανε κοντά τα μαλλιά τους, μα τ' αφήνανε περήφανα σαν χαίτη να ξανεμίζουν στους ώμους τους. Για να γυαλίζουν και να στέκουν καλοχτενισμένα τα άλειφαν με λάδι ή **μεδουλάρι**, αλοιφή καμωμένη από μεδούλι και μυρωδικά. Οι Μοραΐτες συνήθιζαν πιο **μακριά** τα μαλλιά τους απ' τους Ρουμελιώτες. Κι απόμειναν ξακουστά τα ξανθά και σγουρά μαλλιά των **Μαυρομιχάληδων**.

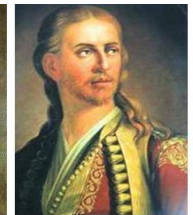
Ανδρέας Βλάχος

Αντώνης Παπαδόπουλος

Ηλίας Κωνσταντίνου

Ουρανός Βλάχος

Δημήτρης Μανιάτης

Μανώλης Παπαδόπουλος

Θεόδωρος Βλάχος

Γιλέκι

Στο κορμί φορούσαν εσωτερικά το άσπρο πουκάμισο, όχι όμως φαρδομάνικο όπως τα μεταγενέστερα χρόνια. Πάντα ξεκούμπωτο και ανοιχτό μπροστά στο στήθος, χειμώνα καλοκαίρι. Ύστερα βάζανε το **γελέκι**, κι από πάνω τη **φέρμελη** με τις δυο αράδες ασημοκεντημένα μεγάλα κουμπιά. Μερικοί και αργότερα όλοι, αντί για φέρμελη βάζανε το **μείντάνι** που η διαφορά τους ήταν στο ότι στη φέρμελη φορούσαν τα μανίκια, ενώ στο μείντάνι ήταν ψεύτικα φοδραρισμένα με κόκκινο πανί και βρίσκονταν στις πλάτες πίσω σταυρωτά. Τα μείντανογίλεκα όπως λέγανε το γελέκι ή το μείντάνι, ήταν πάντα κεντημένα με χάρτσια μεταξένια πολύχρωμα και χρυσά **τερτήρια**, κορδόνια.

Γεώργιος Δράκος

Φουστανέλα

Ζωσμένη στη μέση τους κρεμόταν γύρω τους η **φουστανέλα**. Στους καπεταναίους και τους γέροντες ήταν μακριά ίσα με το γόνατο και κάτω ακόμα, με πυκνές και πολλές πτυχές, δίπλες ή **λαγκιόλια** όπως τις λέγανε. Για τα παλληκάρια και τους νεώτερους ήταν κοντή η φουστανέλα ως τους μηρούς και πιο ελαφριά με λιγότερες δίπλες. Στη Ρούμελη συνηθίζονταν πιο πολύ η κοντή με πολλές δίπλες – όπως σήμερα της προεδρικής φρουράς – ενώ στο Μοριά μακριά κι όχι πολύ πυκνή. Η φουστανέλα ήταν καθιερωμένη σ' όλη τότε την Ελλάδα. Για αυτό όσους έρχονταν απ' το εξωτερικό ντυμένοι «ευρωπαϊκά» τους λέγανε πειραχτικά **ψαλιδοκέριδες** ή **σπλινάντερους**. Τους νησιώτες και τους ναυτικούς με τις βράκες τους λέγανε **ντουντούμιδες** ή **χαλτούπιδες**.

Καρύταινα

Τρίπολη

Πάτρα

Αράχωβα

Αττική

Ελευσίνα

Υποδήματα

Τα πόδια τους τα σκέπαζαν ως πάνω στα σκέλια με τις μακριές άσπρες κάλτσες, που τις λέγανε **βλαχόκαλτσες**. Τις ύφαιναν από τραγόμαλλο και είχανε ειδικότητα στην κατασκευή τους στα Άγραφα. Οι τσόχινες μαύρες κάλτσες, κι' ύστερα κόκκινες – μοιάζανε με τις γκέτες – σκέπαζαν μονάχα τη γάμπια και το πάνω μέρος του παπουτσιού και φορέθηκαν στα οθωνικά χρόνια. Στο Εικοσιένα αυτές οι κάλτσες ήταν άγνωστες. Η ποδεμή τους ήταν τα **τσαρούχια**, όχι όμως με φούντα μπροστά αλλά μυτερά. Τα έφτιαχναν με ακατέργαστο βοδινό δέρμα και ήταν πολύ ελαφρά και γερά. Στα πόδια τους τα στήριζαν δένοντάς τα γύρω στη γάμπια τους με φαρδύ λουρί – τις **θηλιές** – και το λουρί αυτό το έπιαναν απ' την κάλτσα τους κάτω απ' το γόνατο με το **τσαρουχοτοκά**. Υπήρχε και άλλος τρόπος να πιάνουν τα τσαρούχια τους με ένα πρισινό λουρί, το **τσαγκαρόλουρο**. Τα πρώτα τα φορούσαν στη Ρούμελη, ενώ τ' άλλα στο Μοριά. Οι φτωχότεροι φορούσαν γουρνοτσάρουχα, φτιαγμένα από δέρμα χοίρου.

Ντουλαμάς

Η φορεσιά κλείνει με τον **ντουλαμά**. Τον ρίχνανε πάνω τους σαν έπιανε κρύο και ήταν φτιαγμένος από τσόχα που την κεντούσαν με μαύρο μετάξι. Ο ντουλαμάς έφτανε ως τη μέση. Για τη βαρυχειμωνιά όμως είχανε τις **φλοκάτες**. Ήταν χωρίς μανίκια σαν τις παλιές μπέρτες κι' έφταναν ως κάτω απ' το γόνατο. Τις ύφαιναν με «φλόκο» - κρόσια – που τον φορούσαν από μέσα για να ζεσταίνονται πιο πολύ και το συνηθισμένο χρώμα του ήταν το άσπρο. Σαν βρίσκονταν έξω το χειμώνα, χρησιμοποιούσαν τη φλοκάτα για στρωσίδι και για σκέπασμα. Για τον ίδιο σκοπό άλλοι είχανε την κάπα – ίδιο σχέδιο με τη φλοκάτη φτιαγμένη όμως από τραγόμαλλο και βαλμένη στις νεροτριβές για να πήξει και να μην περνάει η βροχή και το κρύο.

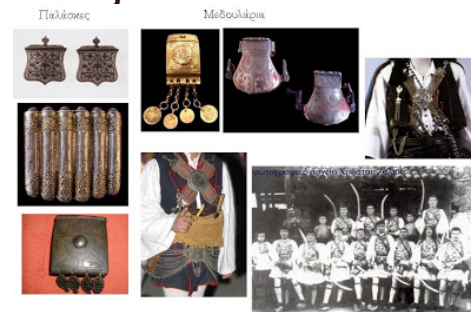
Σελλάχι

Συμπλήρωμα στην κύρια φορεσιά τους ήταν το **σελλάχι**. Το έζωναν στη μέση τους, αλλά να πιάνει στα πλάγια στην αριστερή μεριά και μπροστά το μισό αριστερό πλευρό. Ήταν φτιαγμένο το σελλάχι από τσόχα κόκκινη, σπάνια μαύρη, φύλλα - φύλλα για να κάνουν τις θήκες και κεντημένο με πολλών τεχνοτροπιών χρυσά κεντήματα, μα τα πιο συνηθισμένα δράκοντες και γοργόνες. Ανεξήγητο μένει γιατί οι στεριανοί αγαπούσαν τα θαλασσινά πλουμίδια, όπως και αυτά που στόλιζαν τις γκλίτσες και τις πίπες τους. Το πέτσινο σελλάχι φορέθηκε στα χρόνια του Όθωνα. Στις μέσα θήκες του σελλαχιού έβαζαν το ασημένιο **τάσι** τους για να πίνουν νερό, το **τσαγκαροσούβλι** για να μπαλώνουν τα τσαρούχια τους, την **«ώρα»** τους όπως λέγανε το ρολόγι, κι' αν ξέρανε γράμματα και μπορούσαν να χαράζουν την υπογραφή τους, το ασημένιο καλαμάρι με το φτερό. Σε κάποια άκρη πάντα θα βρισκόταν και το αντίδοτο φάρμακο για τα δηλητήρια, το **παντσεχρί**. Μα δεν ήταν μονάχα αυτά που έπαινε το σελλάχι, πιο κάτω θα δούμε τα υπόλοιπα.

Στολίδια

Την όλη τους φορεσιά συμπλήρωναν και τα στολίδια τους, τα **τσαπράζια** ή **τουσλούκια**, όπως τα έλεγαν. Πρώτο ήταν το **κουτσέκι**. Στόλισμα ασημωμένο που στις τέσσερες πλευρές του κρέμονταν σειρά από ψιλές αλυσίδες και κάλυπτε ολόκληρο το στήθος. Στηρίζονταν με θηλιές στις τέσσερες άκρες του στήθους, με τρίγωνα θηλικωτήρια που είχαν ζωγραφισμένο πάνω τους με σαββάτι (μαύρο σμάλτο) συνήθως το δικέφαλο αητό και στη μέση το κουτσέκι σε μεγάλη πλάκα είχε τους πολεμικούς αγίους, τον Αη-Γιώργη και τον Αη-Δημήτρη. Επειδή τα πιο πολλά τσαπράζια ήταν ζωγραφισμένα με σαββάτι, τα λέγανε **σαββατλίδικα**. Απ' το αριστερό τους ώμο ήταν κρεμασμένο μ' ασημένια αλυσίδα το στρογγυλό **χαϊμαλί** που έκλεινε μέσα του διάφορα φυλαχτά. Στις δυο όψεις του είχε σκαλισμένα τον προστάτη άγιο του και το Βαγγελισμό ή την Ανάσταση. Στην δεξιά μεριά είχαν μεριά είχαν το γυριστό ασημένιο **σουγιά** τους. Στο πίσω μέρος, στη μέση τους, στο λουρί του σελλαχιού, ήταν περασμένες οι δυό **μπαλάσκες** που πάνω τους είχαν πελεκημένα ανάγλυφα σχέδια π.χ. την Παρθένα Αθηνά. Μέσα βάζανε τα φουσέκια για τα ντουφέκια τους.

Άρματα

Δεν μπορούσε εκείνη την εποχή να νοηθεί η φορεσιά χωρίς τα άρματα. Ήταν αναπόσπαστο μέρος. Γυμνοί και κουρελήδες πολλοί, μα χωρίς άρματα κανείς. Φλωροκαπνισμένα, ασημοστόλιστα, σκαλιστά και σαββατλίδικα. Δεν είχε σημασία αν κάποιος ήταν πλούσιος ή φτωχός, καπετάνιος ή παλικάρι το μεράκι για τα άρματα ήταν το ίδιο. Τις περισσότερες φορές τα άρματα δεν ήταν αγορασμένα, αλλά λάφυρα αρπαγμένα από το χέρι ή το κορμί του εχθρού.

Κουμπούρες

Μέσα από το σελλάχι ξεπεταγόντανε πάντα δυο δίδυμες **κουμπούρες**. **Παφίλια** και **λαβή**, μαλαματοκαπνισμένα ή από ασήμι. Στην έξω θήκη του σελλαχιού βρίσκονταν το **χαρμπί** – οβελός όπως τον έλεγαν οι λογιώτατοι. Αυτό είχε πολλές χρήσεις. Όπως ήταν μέσα στη θήκη του, το χρησιμοποιούσανε βέργα για να γεμίζουν τις κουμπούρες. Όταν το ξεθηκαρώνανε γίνονταν φονικό όπλο στα χέρια του πολεμιστή. Ήταν κοφτερό και μυτερό, στρογγυλεμένο απ' όλες τις πλευρές. Μπροστά ήταν διχαλωτό και το μεταχειρίζονταν αντί για πηρούνι και με τη διχάλα πιάνανε και το κάρβουνο απ' το τσιμπούκι τους.

Γιαταγάνι

Απ' το σελλάχι ήταν έξω-έξω πιασμένο το **γιαταγάνι**. Μαχαίρι μισό μέτρο λάμα ή και περισσότερο, φτιαγμένο από γερό ασάλι. Τα πιο καλά ήταν της Δαμασκού γνωστά με το όνομα δαμασκή. Ήταν τόσο γερά που τρυπούσαν λαμαρίνα και άντεχαν να κόψουν χοντρή αλυσίδα. Το γιαταγάνι είχε τη λαβή αργυροσκαλισμένη και το θηκάρι του ασημοκαπνισμένο και πλουμιστό με γοργόνες και άγρια πουλιά. Μερικές φορές το θηκάρι ήταν από τομάρι αγριομερινού ή φιδιού.

Μπελ χατζάρι - Τσεκούρι - Τοπούζι

Στη μέση του πολεμιστή, δεξιά μεριά από το λουρί του σελλαχιού βρίσκονταν πιασμένο το δίκοπο μικρό μαχαίρι, το **μπελ χατζάρι**. Αυτό το μεταχειρίζονταν πιο πολύ οι Τούρκοι, οι Έλληνες το είχαν όσοι το απέκτησαν σαν λάφυρο. Κατά την ίδια μεριά πιο πέρα ήταν ζωσμένο το **τσεκούρι** τους. Τέτοιο συνήθιζαν να φέρουν μονάχα οι καπεταναίοι και ήταν συμβολικό. Είχαν ο Κολοκοτρώνης, ο Καραϊσκάκης, οι Μαυρομιχαλαίοι κ.ά. Άλλο πράγμα η στραταρχική ράβδος, αυτή ήταν το τούρκικο **τοπούζι**. Ένα ραβδί, δυο πιθαμές μάκρος που στη μια μεριά είχε ένα στρογγύλεμα με χυτό μολύβι μέσα για να βαραίνει και στην άλλη μεριά τελείωνε σε βέλος αγκαθωτό. Από παλιά το είχανε οι πασάδες και σαν έφερναν μπροστά τους κανένα φταίχτη και ήθελαν οι ίδιοι να τον τιμωρήσουν, αν το φταίξιμό του ήταν μικρό, με το στρογγύλεμα από το τοπούζι του δίνανε κάμπουσες στο κεφάλι, αν πάλι ήταν βαρύ το κρίμα τον τρυπούσαν στην κοιλιά με το βέλος.

Σπάθα - Πάλα

Απ' το αριστερό μέρος του κορμιού τους, από μεταξόπλεχτη λουρίδα, κρεμόντανε η αστραφτερή και καμπυλωτή **πάλα**. Η λαβή της πάντα έμοιαζε με κεφάλι άγριου δράκοντα, που πολλές φορές πολύτιμα πετράδια στόλιζαν τα μάτια του. Το θηκάρι ήταν όμορφα στολισμένο με ερπετά, λιοντάρια, αγριομερινά και η θήκη έκλεινε μοιάζοντας με ουρά δράκοντα. Σε επιδέξια χέρια ήταν από τα πιο φονικό όπλα. Με μια σπαθιά μπορούσαν να κόψουν από τον ώμο άνθρωπο στα δύο. Ξακουστή ήταν η τέχνη και η δύναμη του Γκούρα και του Νικηταρά στην πάλα.

Καριοφίλια

Ξακουστό ήταν το ντουφέκι του Εικοσιένα, το περίφημο **καριοφίλι**. Στην Ελλάδα πρωτοεμφανίστηκε γύρω στα 1700 και υπήρξαν πολλές εικασίες για το όνομά του. Ο Σάθας υποστήριξε ότι πήρε το όνομά του από τον κατασκευαστή του στη Βενετία Carlo Figlio (Καρόλου Υιός). Ο Βαλαωρίτης δίνει την ποιητική εξήγηση «Ωνομάσθησαν ούτω, διότι έφερον κεχαραγμένον εν κυκλοειδή ζώνη το ομώνυμον εύοσμον φυτόν όπερ καλούμεν καρυοφίλλι». Άλλος πάλι ο Λεβίδης το μεταθέτει από την λέξη φυλλοκάρδι! Όλα τα ντουφέκια τα λέγανε καριοφίλια, αντίθετα με εκείνα που κρατούσανε οι ταχτικοί που τους είχαν δώσει το όνομα «σολντάτοι». Όμως αν και το σύνολο των ντουφεκιών έκλεινε στο όνομα καριοφίλι, τα ξεχωρίζανε σε είδη ανάλογα με το λαμνί (κάννη), τις φωτιές, το μάκρος του και τα παφίλια που το κρατούσανε δεμένο στο κοντάκι, πέντε ως οκτώ παφίλια.

Πηγή:

https://www.istorikathemata.com/2010/03/18/21_23.html

